

5. Органи державної влади України: Монографія / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2002. – 592 с.
6. Кормич Л.І. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України / Л.І. Кормич, Д.С. Шелест. – К.: АВРІО, 2004. – 262 с.

Кравчук М.В., ТНЕУ

ПРАВОВОЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО

В данной статье анализируется массив законодательных актов, регулирующий базовые общественные отношения в период Гетьманата П. Скоропадского, основы организации и правового закрепления деятельности военно-судовых институций Украины в указанный период, их полномочия и структура.

This article examines an array of laws regulating the basic social relations between Hetmanatu P. Skoropadsky, the legal basis for the organization and consolidation of military court institutions in Ukraine during this period, their powers and structure.

З усіх періодів розвитку Української держави на початку ХХ ст. найбільш суперечливою і малодослідженою є доба Гетьманату П. Скоропадського. На думку О. Тимощука: «з огляду ж на те, що П. Скоропадський прийшов до влади і позбувся її не шляхом всенародного волевиявлення, певної уваги для сучасної історико-правової науки набуває висвітлення особливостей утворення і функціонування гетьманської державної охоронної системи» [3, с. 4]. Для оцінки цього етапу українського державотворення важливим завданням є аналіз масиву нормативно-правових актів, які були покладені в основу національного державного будівництва на його початках. В першу чергу, визначальним було правове регулювання військового судівництва, оскільки питанням військової сфери гетьман надавав пріоритет. Адже в нормативно-правових актах найбільш повно віддзеркалюються бажані для держави і суспільства аспекти, форми, риси соціальних інститутів та напрями їхньої діяльності. Так, як кожна норма є варіантом ідеальної поведінки суб'єктів суспільних відносин, спланованих законодавцем, то закони і підзаконні акти є конкретизованим масивом умов, способів, форм, напрямів функціонування війська. Отже, нормативно-правова база – військове законодавство – є зовнішнім виразом політичної волі держави у сфері військового будівництва та слугує організаційно-правовими засадами його практичного здійснення. З огляду на вище вказане, метою представленої статті є дослідження базових нормативно-правових актів, правовий статус, організація, підсудність військово-судових інституцій Гетьманату.

Цій тематичі присвячені праці таких науковців: Л. Гарчевої, О. Копиленка, В. Кульчицького, О. Тимощука, Я. Тимченка, Б. Якимовича, групи авторів за загальною редакцією О. Кузьмука та інших. У розробках вказаних авторів, у тій чи іншій мірі, висвітлено історію становлення та діяльності правоохоронних і судових органів, військових формувань, проведений аналіз деяких нормативно-правових актів.

З перших днів свого функціонування Гетьманський уряд П. Скоропадського розпочав розбудову державного апарату прийняттям нормативних актів, в яких закріплював політичні, економічні, соціальні основи Української Держави. Зокрема, 29 квітня 1918 року був прийнятий Закон «Про тимчасовий державний устрій України» [1, с. 2–5]. Законодавчий процес визначив 16 травня 1918 р. Циркуляр «Про закони, циркуляри і розпорядження Російського Уряду і Української Центральної Ради» (Міністерство праці цим актом встановило, що всі закони, циркуляри, розпорядження тощо, з трудових відносин, які були прийняті Російським Тимчасовим Урядом і Центральною Радою не скасовані Урядом Центральної Ради, залишалися чинними на той час) і Тимчасовий Закон «Про порядок оголошення законів Української Держави» від 27 травня 1918 року (надалі до реформи Генерального суду і видання при Генеральному суді спеціальної газети для публікації законів, тимчасово закони оприлюднювала Державна канцелярія у Державному вистнику) [1, с. 10–11]. Інші засади державного розвитку врегульовані Законами «Про тимчасове поширення Української державної влади», ухваленого Радою Міністрів УД 25 травня 1918 р.; «Про тимчасове запровадження судової влади на території Кобринського, Пружанського, Берестейського, Бельського повітів Гродненської губернії, Пінського повіту Мінської губернії, Ковельського і Володимир-Волинського повітів Волинської губернії» від 25 травня 1918 року; «Про титул іменем якого здійснюється правосуддя в Україні» від 13 травня 1918 р., а також ухвалене Радою Міністрів УД Положення «Про Малу Раду Міністрів» та Закони «Про урочисті обітничі чиновників і суддів і присягу військовиків на вірність Українській Державі» від 30 травня 1918 р.; «Про порядок підготовки Законопроектів, внесення їх в Раду Міністрів, затвердження їх та про форму і порядок обнародування законів»; Про зміни пункту 1 Закону від 2 грудня 1917 р. (Про правительственный сенат) і створення Генерального суду»; «Про деякі зміни і доповнення до Постанови Тимчасового Російського Уряду від 4 травня 1917 р.»; «Про місцеві суди», ухвалений Радою Міністрів УД від 2 червня 1918 р.; «Про постанови Ради Міністрів Української Держави від 14 червня 1918 р. «Про деякі тимчасові зміни покарань за крадіжку, шахрайство, привласнення та розтрату, розширення підсудності кримінальних справ Мировим суддям»; «Про розширення підсудності Мирових суддів у цивільних позовах» [1, с. 13, 14, 15, 17, 20–21, 22, 23, 30–31].

21 червня 1918 року Радою Міністрів Української Держави ухвалена і затверджена гетьманом України П. Скоропадським Постанова «Про тимчасові правила виборів засідателів». У доповнення до законів, які регулювали вибори присяжних засідателів, постановлено, що в місцевостях, де списки присяжних засідателів на 1918 рік, відповідно до закону від 21 вересня 1918 р., не складені окружні суди мали призначати (ст. 550 Статуту кримінального судочинства) присяжних засідателів з чергових, складених на 1916 р., списків; для участі в справі призначати присяжних засідателів шляхом жеребкування (ст. Стат. крим. суд.) дозволялося в тому випадку, коли кількість невизначених осіб було не менше 15. Вказані правила були чинними до 1 січня 1919 р. [1, с. 33–34].

29 червня 1918 р. був ухвалений Радою Міністрів Української Держави Закон «Про надання Губернським старостам права розпускати волосні земські збори і управи» [1, с. 33–34].

Низка нормативно-правових актів, прийнятих у цей період РМ УД і затверджена гетьманом П. Скоропадським, була спрямована на регулювання суспільних відносин у військовій сфері. Зокрема, 29 червня 1918 р. ухвалена Постанова «Про доповнення і зміни Законів «Про видачу пайків сім'ям солдатів». В доповнення і зміну законів і постанов Російського Уряду від 25 червня 1912 р., 13 березня, 15 і 19 квітня 1915 року і 3 липня 1916 року про видачу казенної допомоги сім'ям солдатів постановлено – видачу пайків сім'ям солдат колишньої армії Російської Держави, крім осіб вказаних в п. 2 цього закону, призупинити з 1 січня 1918 року за старим стилем. Право на отримання вказаних пайків надано: малозабезпеченим жінкам і дітям, перебуваючих у полоні солдат до повернення останніх з полону, але не пізніше опублікування повідомлення про закінчення евакуації полонених; вдовам і сиротам загиблих і безвісти зниклих солдатів до призначення їм пенсії, але не пізніше 1 липня 1918 року за новим стилем; Постанова «Про доповнення та зміни до указів і постанов «Про виділення додаткових грошових виплат солдатам-відпускникам» (в доповнення і зміну наказів Російського військового відомства 1915 р. № № 297, 379 і 383, 1916 р. № № 100, 334 і 357 і 1917 № 57 і Постанова Тимчасового Уряду «Про додаткові грошові витрати солдатам»), якою постановлено, що видачу додаткових грошових виплат солдатам колишньої Російської імперії призупинити з 1 січня 1918 р. за старим стилем. Солдатам, без засобів для існування та хворим, видачу додаткових грошових виплат продовжити до призначення їм пенсій, але не пізніше 1 липня 1918 р. за новим стилем [1, с. 35–36]; Постанова від 24 липня 1918 р. «Про збільшення добової плати на утримання козаків під час лікування у військових санітарних закладах». Добову плату, на утримання козаків під час лікування у військових санітарних закладах з 1 червня 1918 року, встановити: у м. Києві – 3,25 крб., в Одесі, Житомирі – 2 крб., в Жмеринці – 2,15 крб., з надбавкою 25% на господарські потреби. Збільшити з 1 липня 1918 року добову плату для пересувних санітарних установ на 20%. Військовому міністру надати право тимчасово, відповідно до отриманих відомостей з кожного шпиталю і від міських самоуправ про діючі ціни на продукти харчування, збільшувати існуючі добові витрати на лікування козаків у військових санітарних закладах: Чернігова і Харкова – не більше 3,25 крб.; Вінниці, Кременчуці, Полтаві, Катеринославі, Чугуєві і Дарниці – не більше 3 крб.; в інших містах України не більше 2,75 крб., а для військово-санітарних поїздів не більше 2,50 крб. [1, с. 37].

2 липня 1918 р. РМ УД ухвалений і затверджений П. Скоропадським Закон «Про українське громадянство, який встановлював на той час статус громадянина України [2, с. 1–4].

8 липня 1918 р. Законом «Про судові палати і апеляційні суди», ухваленим РМ УД і затвердженим П. Скоропадським, скасовано Закон «Про Апеляційні Суди» виданого Центральною Радою 17 грудня 1917 р. У вище вказаному законі визначався статус судових палат, склад та порядок їх формування, затверджувався також склад прокурорів, адвокатів та судової експертизи [2, с. 14–16].

У цей же час прийнято ряд нормативно-правових актів, які регулювали суспільні відносини в сфері господарської діяльності. Зокрема,

15 липня 1918 р. РМ УД ухвалила Закон «Про заснування тимчасових земельно-ліквідаційних комісій», який надавав їм широкі правові повноваження, що містилися в їхньому детально розробленому статуті, з доданими штатами. Комісія була створена для відновлення порушеного права володіння і користування землею; Закон від 15 липня 1918 р. «Про комітет праці» (згідно п. 4 ст. 8 особи, засудженні за ухилення від військової служби, позбавлялися права обиратися в комітет праці).

У практиці правотворчості РМ УД мала випадки і відновлення чинності нормативно-правових актів російської держави. Так, 19 липня 1918 року РМ УД ухвалена Постанова «Про відновлення на Україні сили закону російської держави від 2 грудня 1905 р. «Про покарання за участь в деяких страйках».

Нормативно-правові акти у сфері державного управління були ухвалені РМ УД: Закон «Про порядок прийняття осіб на урядову службу» від 24 липня 1918 р., [2, с. 19–27, 36]; Постанова від 26 липня 1918 року «Про деякі тимчасові заходи з охорони державного порядку і громадського спокою». Відповідно до даної постанови Міністру внутрішніх справ тимчасово надавалось право за погодженням з Міністрами Юстиції та Військовим притягувати до судової відповідальності за законами військового часу, за вчинення приватними особами злочинів, які за своєю сутністю завдавали реальну небезпеку державі і громадському спокою, хоч злочини були скоєні в місцевостях, де не було оголошено військового стану. До таких злочинів, крім вказаних в ч. 2 ст. 1 Закону від 30 травня 1918 р. «Про військову підсудність» віднесені всі злочини проти державного устрою України, нападу на службових осіб цивільних відомств при виконанні або з приводу виконання ними службових обов'язків, умисне знищення або пошкодження майна, якщо таке знищення або пошкодження переслідувалося державою, підробка грошових знаків. Під чинність цього закону підпадали діяння, в тому числі, скоєні до прийняття цього закону, але у випадках: в районах бойових дій і в ході їх ведення, при збройному супротиву військовим формуванням, скерованим для ліквідації безпорядків, при передачі таких справ військовим судам, які на час прийняття цього закону перебували у цивільних судових установах і тільки до моменту оголошення судового вироку або закриття справи [1, с. 37–38].

Аналіз масиву нормативно-правових актів Гетьманату вказує, що у той період було достатньо велику увагу держави приділено організації та правовому регулюванню діяльності військово-судових інституцій. В результаті прийняття наказу Військового міністра «Про Військові суди»; Законів «Про військову підсудність» від 30 травня 1918 р.; «Про організацію військово-судових установ і їх компетенцію» від 21 червня 1918 р. [1, с. 17, 31–32] було створено своєрідні Тимчасові правила провадження справ у військових судах [4, арк. 1–4]. Ці Тимчасові правила є досить цінними, оскільки в них закладені основні принципи розвитку судівництва на етапі розбудови Української Держави на початку ХХ ст., які містять вагомий концентрований історичний досвід для реформування сучасної судової системи. Тому детальне висвітлення положень вище вказаних актів є необхідним і важливим.

Відповідно до цих нормативних актів основними структурами військового судівництва були штабові і вищі військові суди. Отже, підсуд-

ність, її межі й обсяг компетенції штабових судів визначені вище вказаними та іншими нормативними актами. Судді штабового суду, що діяв у складі – голови, його заступника, восьми виборних суддів, чотири з яких запасні та військових слідчих (відповідно до затверджених штатів), секретаря і канцелярії, обиралися жеребкуванням три рази на рік – 15 квітня, 15 серпня і 15 грудня. Порядок обрання суддів визначався правилами, передбаченими статтями 21–28 наказу по російській військовій офіції Ч.336, зі списку військовослужбовців, які могли бути обраними суддями для штабового суду, підготовлених з власного особового складу військовими частинами та установами (крім, осіб, що перебувають під слідством або судом, обмежені в правах по службі, оголошені невинуватими винуватцями, військово-судових установ та установ з відбування покарань, відряджених для навчання в шкільні заклади та команди). Кожною частиною та установою готувалися – два списки: в один були занесені старшини, в другий підстаршини або виконуючі їх обов'язки, на підставі яких суд формував загальний список і з нього обирав 4 виборних суддів (2 – зі старшин, 2 – з підстаршин). Голова суду обрання суддів, через начальників штабів, оголошував наказами і викликав у суд, де в особливому відкритому засіданні суду приводив їх до присяги і допускав до роботи протягом 2-х місяців. Із закінченням цього терміну вони поверталися до виконання попередніх обов'язків без права протягом 10 місяців обиратися до судівництва. Будь-які клопотання, спірні питання щодо формування судів і поділу округи штабового суду на слідчі дільниці та закріплення слідчих за військовими частинами вирішувалися штабовим судом у розпорядчому засіданні, з повідомленням начальника Головного військово-юридичного управління про закріплення слідчих за військовими частинами та начальника відповідного штабу для оголошення в наказі. Тут доречно звернути увагу, що не зважаючи на існуючий військовий стан, в Україні діяв досить демократичний спосіб укомплектування складу суду.

Робота суду проходила у формі **розпорядчих засідань** (призначалися з питань виборів суддів та приведення їх до судової присяги – *проводилися публічно*, накладання дисциплінарних стягнень на військових слідчих за службові та інші провини, ухвалення про залишення чи усунення з посад підозрюваних у вчиненні злочину, відносно котрих вжито зазначених заходів, згідно дисциплінарного статуту – *призначалися негайно*), у складі – заступника, одного, відповідно від черги, виборного судді чи слідчих у виключеннях та з **судових засідань** (для розгляду справ по суті), у складі – голови або заступника, 4-х виборних суддів та при присутності 2-х запасних виборних суддів. У справах про притягнення до відповідальності старшин учасниками суду, як виборні судді, могли бути тільки старшини.

Законними підставами відкриття провадження по справі військовим слідчим були: пропозиція прокурорського нагляду; повідомлення військового начальства, адміністративних і судових органів та установ; скарги і заяви військових і приватних осіб; явка з повинною; ініціатива слідчого при умові скоєння злочину в присутності його. Після їхнього настання, слідчий зобов'язаний скласти постанову про прийняття справи до свого провадження та виконати необхідні слідчі дії, та тільки після

цього, при невідслідкованості йому, з дозволу свого штабового суду він міг передати справу до відповідного слідчого з виданням окремої постанови, чи продовжити розслідування відповідно до ст.337 РВСС. Притягати особу до слідства як обвинуваченого слідчий повинен був на підставі достатньо достовірних фактів, після допиту, склавши детальну мотивовану постанову із зазначенням фактичних ознак, юридичної кваліфікації обвинувачення та обрання заходів забезпечення слідства (арешт, усунення з посади тощо) відповідно ст.ст. 30–40, 470–474, 477 Російського військового судового статуту (далі – РВСС). Після закінчення слідства матеріали з останньою постановою та іншими постановами слідчого надсилалися голові штабового суду, який зобов'язаний здійснювати нагляд за веденням справ слідчими, існуючими при суді. У випадках, зазначених в статті 225 РВСС, а також в разі недостатності доказів, не виявлення злочинців, або коли вчинок не передбачає законом кари, то розпочату справу слідчий разом з своєю постановою надсилав голові штабового суду для прийняття рішення про закриття кримінального переслідування, причому в разі недостатності доказів та відсутності складу злочину постановва повинна бути детально мотивована. Коли штабовий суд з постановою слідчого про залишення справи не згідний, то скеровує її слідчому для дослідження. Після виконання цієї вимоги суду військовий слідчий мав передати закінчену справу другому найближчому штабовому суду, для прийняття подальшого законного рішення. У випадку, коли слідчий виявляв, що обвинуваченому за вчинене діяння було передбачене дисциплінарне стягнення, або таке, в порядку заміни, одне з них, то він мав поставити до відома військового командування із пропозицією закінчити справу у порядку передбаченому дисциплінарним статутом. У разі ж коли військового керівництво було не згідним закінчити справу без суду, слідчий завершав її в передбаченому законним порядку. Крім того, в обов'язки слідчого входив нагляд за законним і правильним утриманням арештованих військовиків та тих громадян, котрі рахувалися за військово-судовими установами та ведення реєстру поступлення справ.

Розгляд справ у суді, скерованих слідчим, віддання під суд, вважався розпочатим з моменту складання головою суду загального списку пунктів звинувачень, заявлених слідчим обвинуваченому, які мали достатню повноту, але для справ виняткової підсудності, не пізніше однієї доби і звичайної підсудності – трьох діб. Після цього голова суду чи його заступник викликав підсудного, де доводив зміст і передавав йому копію обвинувачення та списки суддів й осіб, які мали викликатися судом та заслуховувалися, в разі наявності, клопотання про залучення, протягом двох діб, додаткових свідків, спеціалістів, захисника та підстави виклику, чи заперечення проти цивільного позивача, приватного обвинувача (захисник міг брати участь у справі з моменту передачі підсудному обвинувачення судом). День засідання суду визначався головою, при цьому справи виняткової підсудності розглядалися позачергово (склад судового засідання – голова чи заступник; 4-и виборних суддів: для старшин – всі судді старшини, для козаків – 2 старшини та 2 підстаршини або виконуючі їх обов'язки; по одному запасному судді відповідної категорії; секретар або його помічник, крім осіб, які були або є підлеглими). При будь-якому затриманні розгляду справи мала бути зроблена відмітка в загаль-

ному реєстрі судових справ із зазначенням причин. У випадку скупчення або появи складних справ голова повинен звернутися до начальника Головного військово-юридичного управління для збільшення складу суду. Рішення про залишення без розгляду або припинення розгляду судових справ мали прийматися в розпорядчому засіданні з повідомленням осіб, що брали участь у справі і начальника відповідного штабу.

Судове слідство й останнє слово підсудного проходило відповідно до вимог РВСС з прийняттям присяги сторонами (за виключенням духовних осіб та осіб з особливими релігійними переконаннями, які давали лише урочисту обіцянку – говорити правду). Після закінчення промов сторін, голова повинен підготувати проект листа запитань й оголосити його сторонам для подачі до нього зауважень і доповнень або надати час для підготовки таких пропозицій, які суд міг врахувати. Відмова сторін від пропозицій внесення змін до листа запитань повинна бути мотивованою. Постановлення вироку відбувалося в нарадчій кімнаті, без матеріалів попереднього слідства, при необхідності суд міг перервати нараду для постановки додаткових питань. Вирок оголошувався іменем закону Української Держави, а для пом'якшення кари або помилування підсудного, штабовий суд направляв клопотання через Військового міністра до Гетьмана Української Держави.

Оскарження неправомірних дій слідчих штабових судів здійснювалося в штабових судах.

Касаційні скарги на вироки суддів мали бути подані у триденний строк після оголошення вироку до Генерального суду через належні штабові суди, які повинні протягом однієї доби, скерувати їх за вказаною адресою. Для виняткової підсудності, відповідно до Тимчасового закону «Про військову підсудність», касаційними інстанціями для штабових судів були відповідні вищі військові суди, на ім'я котрих й подавалися касаційні скарги і протести. Крім касаційних скарг сторін, окремі приватні скарги могли подавати командири окремих частин і зацікавлені особи (з приводу – неприйняття касаційної скарги; повільності ведення справи; призначення пені (штрафу) за неявку в суд; відмови відновити строк оскарження; хибного виконання вироку; постанови суду про арешт та усунення з посади, як запобіжного заходу; постанови штабового суду про залишення справи без розгляду) на ім'я Вищого військового суду, в той же строк від виконання або оголошення розпоряджень, так і касаційні скарги, через належні штабові суди з їхніми поясненнями; до того ж, скарги на постанову про арешт, на повільність ведення справи, й на хибне виконання вердикту могли подаватися впродовж ведення справи, а скарги на відмову прийняття касаційної скарги й на відмову відновлення терміну на оскарження могли подаватися безпосередньо у Вищий військовий суд. Також передбачено оскарження постанови штабових судів про залишення справ без розгляду, протягом 2-х тижнів після їх оголошення, на ім'я Вищого військового суду, скривдженими державними установами через той суд, котрим справу було залишено без розгляду, з обов'язком його переслати скаргу, разом з судовим поясненням, в трьохденний строк, за належністю.

Всі скарги вирішувалися Вищим військовим судом у розпорядчому засіданні і в разі скасування постанови штабового суду, справи Вищим су-

дом передавалися тому самому штабовому суду, який залишив справу без розгляду, для подальшого законного завершення її військовим слідчим.

Вердикти штабового військового суду, які вступили в законну силу, негайно скеровувалися для їх виконання (відносно військовиків – тому військовому начальнику, який був наділений правами не нижче командира окремої військової частини у безпосередньому підпорядкуванні котрого перебував засуджений; відносно цивільних осіб – прокуророві належного окружного суду), нагляд за якісним виконанням присудів штабових судів був покладений на їх голів.

Тому доречно підкреслити, що у зазначений період для достатньо ефективного впливу на злочини і провини військовослужбовців на території УНР була організована структура військових судів з визначеним законодавчо правовим статусом. Відповідно військові суди поділялися: на «вищі військові суди» – у м. Києві, до судової компетенції якого належали усі справи в межах Правобережної України і Чернігівщини; у м. Катеринославі, для розгляду справ в межах Лівобережної України, за винятком Чернігівщини та на «штабові суди» – для розгляду судових справ нижчої ланки, з підсудністю, що виникала в межах розташування дивізії – *штабовий суд при головному штабі; штабовий суд у м. Катеринославі; 1-й штабовий суд у м. Одесі; 2-й штабовий суд у м. Одесі; 1-й штабовий суд у м. Чернігові; 2-й штабовий суд у м. Чернігові; штабовий суд у м. Житомирі; штабовий суд у м. Вінниці; штабовий суд у м. Олександрії; штабовий суд у м. Рівне; штабовий суд у м. Луцьку; штабовий суд у м. Полтаві; штабовий суд у м. Гомелі; штабовий суд у м. Кам'янці-Подільському; штабовий суд у м. Харкові; штабовий суд у м. Новгород-Волинському.* Таким чином, детально проаналізувавши викладені у законодавчих актах повноваження, структуру, способи формування і діяльності, порядок оскарження і вирішення спорів у системі військових судів можна стверджувати:

По-перше, у формуванні судів домінував демократичний, змішаний спосіб комплектування, який базувався на принципі поєднання виборності шляхом жеребкування і часті зміни й адміністративного призначення та колегіального прийняття судового вердикту (п'ять осіб).

По-друге, у діяльності судів закладена система контролю за якістю розгляду справ. Так, при оскарженні присуду штабового суду у вищій суд передбачене обов'язкове долучення пояснення суду з приводу скарги.

По-третє, у системі судівництва Гетьманату діяв ґрунтовний судовий контроль за слідством. Так, нагляд за ходом проведення слідства слідчим штабового суду так і виконання його вердикту здійснював його голова.

По-четверте, відповідальність за організацію військового судівництва була також покладена на Головне військово-юридичне управління.

Отже, аналіз архівних матеріалів, документів, нормативних актів та інших джерел, незважаючи на суперечливі і дискусійні оцінки цього етапу державотворення, підтверджує, що у вказаний період державниками України під керівництвом гетьмана П. Скоропадського була розроблена достатня для формування власної держави, правова база.

Література:

1. Законодательные акты Украинской Державы 1918 г. Вып. № 5 // Законы Украинской Державы (апрель-июнь). – Одесса: Книгоиздание «Практическое правоведение». – С. 2–37.

2. Законодательные акты Украинской Державы 1918 г. Вып. № 6 // Законы Украинской Державы (июль). – Одесса: Книгоиздание «Практическое правоведение». – С. 1–38.
3. Тимошук О.В. Охоронний апарат Української держави (квітень-грудень 1918р.): Монографія / О.В. Тимошук. – Харків: в-во ун-ту внутр справ, 2000. – 462 с.
4. ЦДА ВОУ. – Ф. 2485. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 1–4.

Кривцова И.С., ОНЮА

ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ СИНЕРГЕТИКИ В ПОСТРОЕНИИ ПРАВОВЫХ ПРОГНОЗОВ НА ПРИМЕРЕ РАЗВИТИЯ ПРАВОВЫХ СИСТЕМ ПОСТСОВЕТСКОГО ПРОСТРАНСТВА

У даній статті досліджується можливість прогнозу правових систем пострадянського простору крізь призму ідей синергетики. Виходячи з синергетичної моделі еволюції правових систем, можливість прогнозу останніх автором вбачається в результаті визначення спектру альтернативи їх шляхів розвитку («карти можливостей») і механізму альтернативності, що включає, нарівні з випадковістю, «системні чинники» – «пам'ять» правової системи, ідеологічне начало правової системи, комплекс історично обумовлених взаємозв'язків між правовими системами та векторність правового розвитку. У цьому контексті особливість дії механізму альтернативності для правових систем пострадянських держав була виявлена у впливі «пам'яті» та ідеологічного начала правової системи.

In this article possibility of prognosis of the legal systems of post-soviets space is probed through the prism of ideas of synergetics. Coming from the synergetics model of evolution of the legal systems, possibility of prognosis last an author seen as a result of determination of spectrum of alternative of their ways of development («maps of possibilities») and mechanism of alternativeness, including, equally with a chance, «system factors» are «memory» of the legal system, ideological beginning of the legal system, complex of the historically conditioned intercommunications between the legal systems and trends of legal development. In this context the feature of action of mechanism of alternativeness for the legal systems of the post-soviets states was exposed in influencing of «memory» and ideological beginning of the legal system.

На сегодняшний день можно констатировать, что проблема прогноза в правовой науке не получила своего должного разрешения. Обнаруживаются немногочисленные работы, в которых исследуются лишь некоторые теоретико-методологические аспекты юридического прогнозирования [1], тогда как веяния новых тенденций, к числу которых относится постижение правовых реалий при помощи методологического инструментария естественнонаучного происхождения, в частности определение правовых прогнозов при использовании познавательных разработок синергетики, остаются за рамками научно-правового познания. Что в свою очередь ведет к понижению уровня прогностической «отдачи» правоведения [2, 148], служит преградой на пути построения адекватных прогнозов перспектив развития правовых явлений, и способствует механическому переносу методологических положений синергетики без определения (соблюдения) границ их применимости в правовой сфере. Тем не менее, именно за синергетическими разработками видится та